

כל אימת שקיימת התנגשות בין אינטרס כלכלי לבין אינטרס של איכות הסביבה – ההון מכריע את הכף

ח"כ יוסי שריד

אילו הייתי מתבקש להביע את דעתי על נושא "איכות הסביבה כגורם במדיניות של הממשלה" יכולתי לתמצת ולסכם במילים, "לא גורם. פשוט לא גורם". למרבה הצער המשרד לאיכות הסביבה, למרות משימותיו והציפיות שתולים בו, הוא המשרד החלש ביותר מבין משרדי הממשלה. הוא משרד קטן וחסר סמכויות. אמנם במשך השנים, בהדרגה איטית, חל שיפור מה במעמדו, אבל זה היה שיפור זניח. המוסדות הסטטוטוריים החשובים העוסקים בעניינים הקשורים, במישרין או בעקיפין, בתחום איכות הסביבה – אינם סרים למרות המשרד. אז מה נותר? רק דבר אחד. אם בתפקיד השר מכהן אדם שאף אחד לא רוצה "להתעסק" איתו, אם כולם אומרים, "תעזבו אותנו מהמשוגע הזה", או "תזוהרו ממנו כי כלב נובח לפעמים גם נושך" – או אז אולי יש כוח מסוים, קטן, למשרד לאיכות הסביבה. אך אם השר הוא "נורמלי", למשרד לאיכות הסביבה אין כל השפעה. את המצב העגום הזה יכולה לתמצת העובדה שאפילו במינהל מקרקעי ישראל אין ייצוג למשרד לאיכות הסביבה.

מתוך התנסותי כשר לאיכות הסביבה אני יכול לקבוע בוודאות כי השרים, ובכללם ראשי ממשלות, לא כל-כך מבינים על מה אתה, השר, מדבר איתם כאשר מדובר באיכות הסביבה. דיבורים על הנושא החשוב הזה נחשבים למטרד במקרה הטוב ולמפגע סביבתי במקרה הרע.

כדי להמחיש את גודל הבעיה אתאר מקרה שאירע בימי כהונתו של יצחק רבין כראש הממשלה וכהונתי כשר לאיכות הסביבה. יום אחד הזעיק אותי רבין בבהילות. הייתי בטוח שאנחנו עומדים לפחות על סיפו של שלום עם סוריה. מסתבר שטעיתי בגדול. ברוגז רב אמר לי רבין שהוא שמע שבגלל המשרד לאיכות הסביבה אי-אפשר לבנות שיכון מסוים בחדרה. "שמעתי שאתה מעכב את זה", זעם רבין, "בגלל איזה מנחת

כל אימת שקיימת התנגשות בין אינטרס כלכלי לבין אינטרס סביבתי – ההון מכריע את הכף

פרפרים. כיוון שמעולם לא שמעתי על "מנחת פרפרים" בחדרה, הבנתי שמישהו מ"דורשי טובתי", מסוג המלשינים המקצועיים, כבר טפטף אל אוזנו של רבין מעשה שלא היה ולא נברא על כך ש"השתגעתי לגמרי" בגלל "מנחת פרפרים". כיוון שבאמת לא שמעתי דבר על "המנחת" המשונה הזו ולא היה לי כל מידע על פרפרים בחדרה, וגם כיוון שבא לי קצת לעצבן את רבין, אמרתי לו: "ברגע זה אני לא יודע דבר על מנחת הפרפרים, אבל זה יכול להיות. אם באמת יש מקום כזה שבו נוחתים פרפרים, והוא באמת יוצא-דופן, ראוי וחשוב לשמר אותו." ולעצמי חשבתי כי אם חשפנו את החזה בגבורה עילאית כדי להציל את "השלולית של נתניה", למה שלא נקריב את נפשנו על "מנחת הפרפרים" של חדרה?

"המדינה חייבת

לקבוע שלפני

פיתוח מערכת

כבישים בזכונית

קרקע חובה

לפתח קודם כל

את מטיילות

הברזל. זה הרבה

יותר זול. זה

הרבה יותר יעיל."

בסופו של דבר יצאה האמת לאור – לא מנחת ולא פרפרים. אבל אם היה מנחת אף אחד לא היה רוצה להתעסק איתו, כי היו מי שחששו שאני אשגע אותם. ורק מן "השיגעון" הזה יכול לנבוע כוחו של משרד לאיכות הסביבה.

אני שומע כאן הרבה תיאורים על השטחים הפתוחים בנגב. אז כמי שעסק רבות בנושא הזה רצוני להעיר, ברצינות גמורה, שהנגב, בעצם, לא פתוח. רק למראית עין הוא פתוח. אם ננכה את כל מה שצריך לנכות בנגב, את מחנות הצבא, את מרחבי הקריה למחקר גרעיני, את שטחי האש, את שטחי הניסוי, את אזורי התעשייה, את האזורים שאי-אפשר לגור בהם משום שהם סמוכים לאזורי תעשייה – לא נשאר הרבה נגב.

ולכן כאשר מדברים על השטחים הפתוחים בנגב, נראה לי שאנחנו עושים עוול גדול לנגב, שלא באשמתו.

הכל יודעים מה צריך לעשות בענייני איכות הסביבה, הצרה היא שלא עושים דבר. אולי מתוך רשלנות ואולי גם מכיוון שאנחנו לא מגדולי המתכננים בהיסטוריה. אבל, לדעתי, הסיבה האמיתית לאי-העשייה היא אחרת. היא נובעת מההתנגשות המתמדת בין האינטרס הכלכלי של ההון לבין האינטרס של איכות הסביבה. מניסיוני אני יכול

לומר ללא פקפוק, כי כל אימת שאירעה התנגשות מן הסוג הזה, האינטרס הכלכלי הכריע את הכף. והמצב הזה אינו הולך ונעשה טוב יותר. זה הולך ורע, כי הרעב לקרקע נעשה יותר תאוותני והשחיתות נעשית הרבה יותר גדולה. כה גדולה עד שהפכה למחלת מדינה. הקירבה בין הון לשלטון הרבה יותר גדולה מכפי שידענו אי פעם בעבר. השחיתות כבר אינה מחלחלת לשורשים – היא מחלחלת לצמרת. אולי מנקודת הראות של הטבע זה מצב בלתי אפשרי, אבל במציאות הפוליטית הקיימת זה בהחלט אפשרי. וזה הולך ומחמיר.

כל מי שיאמר שאפשר להיות סמוכים על שולחנם של בעלי הון ואחר-כך להתנגד להם כאשר מדובר בצרכים העסקיים שלהם, לא יודע מה הוא שח. בהקשר הזה לא צריך לדבר על שוחד במובן הרגיל של המילה. די לדבר על "שלח לחמך על פני המים כי ברבות הימים תמצאנו". ואולי כאן אפשר להוסיף על הפתגם, "כי ברוב הימים תמצאנו מרוח בחמאה". אני יכול להצביע על מפעלים מאוד מסוימים שהמדינה סובלת את הנזקים לסביבה שהם מייצרים, למרות שהיא לא הייתה צריכה לסבול זאת. הסיבה? אנשי השלטון סמוכים על שולחנם של בעלי המפעלים האלה. ולכן הדברים בתחום איכות הסביבה לא כל-כך מתקדמים, אם לדבר בלשון המעטה.

במדינת ישראל הקרקע היא משאב במחסור גדול. וכמו כל משאב במחסור, יש לנהל אותו ולנצל אותו בשום שכל וביעילות מרבית. כדי להשיג מטרה זו חייבת המדינה לקבל שורת החלטות גורפות, ברורות וחד-משמעיות. לצערי, זה לא קורה. אמנם מתקבלות החלטות ממשלה כאלה ואחרות, אבל הצרה היא שהן לא תמיד מגיעות לכלל מימוש. מסתבר שהרבה פעמים דרישות השטח יותר חזקות. כדוגמה אפשר להביא את התופעה של הקמת יישובים ייחודיים. מסתבר כי כמעט כל אחד רוצה יישוב לעצמו. התופעה קיימת בעיקר בנגב אבל לא רק בו. אזרחי ישראל שרוצים לגור בנגב אבל לא מוכנים להתגורר בירוחם או בדימונה, באים ומבקשים הקצאת קרקע כדי שיוכלו לבנות יישוב פרטי, חוות יחידים, בעלת ייחוד כלשהו, להם ולחבריהם. בפועל אין כל הצדקה להקמת יישובים מן הסוג הזה ונראה לי שהם מוקמים בכל זאת רק מפני שבמשרדי הסוכנות היהודית נותרו שולחנות שרטוט מימי קדם ואנשים עומדים לידם וממשיכים לתכנן יישובים שאין בהם כל צורך, שאין להם כל הצדקה. כאילו משהו מתח את קפיץ השעות ושכח לשחרר אותו והשעון ממשיך לתקתק, כאילו מעצמו, בלי הפוגה. לא ברור לי מי צריך את היישובים הייחודיים האלה, התופסים אלפי דונמים, בשעה שבישראל מצויים

כל אימת שקיימת התנגשות בין אינטרס כלכלי לבין אינטרס סביבתי – ההון מכריע את הכף

**”יש להפסיק
באופן מוחלט את
‘זלילת הקרקע’**

**הפרועה
ככבישים
ובמחלפים ולזכור
היטב כי לקרקע
הזו יש מחיר ויש
לנצל אותה
בחוכמה, למען
הציבור הרחב
ולא רק לטובת
בעלי אינטרסים”.**

הרבה יישובים חלשים המשוועים לתגבור ולחיזוק של תושבים חדשים – אך הם לא זוכים לעזרה המיוחלת.

מעניין מה קורה כאשר יזם פרטי המבקש להקים לו חווה פרטית נענה בסירוב. מי שניזוק במקרה הזה אינו היזם אלא דווקא מי שבגללו נולד הסירוב, קרי: החברה להגנת הטבע ההופכת יעד למלחמות יהודים, הזוכה להגדרה כאילו היא בכלל “אנטי ציונית”. כלומר, אם החברה להגנת הטבע רואה את טובת הסביבה והטבע כקודמים לטובה האישית של מספר אזרחים, מתוך כוונה לחלק נכון וביעילות את המשאב היקר של הקרקע – היא פשוט “אנטי ציונית בעליל”. מדינת ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה להשתמש במשאב הקרקע המוגבל שלה כאמצעי לחלק מתנות לחברים או למקורבים, אפילו אם מטרתיהם טובות ורצויות.

בין ההחלטות הגורפות הנדרשות למדינה מצויות כל אלה האמורות לקבוע כי אין להתיר בנייה על חוף הים. שפע המרינות לאורך חופי ישראל, שאינן מרינות אלא אתרי נדל”ן שכל תכליתם לייצר רווח לבעלי הון, מוכיח עד כמה דרושה החלטה כזו. אבל ההחלטה אינה קיימת. חד וחלק. מצב דומה מתרחש בכינרת, שאליה בכלל אסור להתקרב בעסקי נדל”ן ואף הייתה החלטת ממשלה בעניין זה. אבל יזמי הנדל”ן אינם מרפים. הם מזמינים סקרי השפעה על איכות הסביבה, תחת כובעים משתנים מעת לעת, ומנסים להוכיח באותות ובמופתים שלא ייגרם כל נזק לסביבה אם יוקמו על שפת הכנרת שניים-שלושה בתי-מלון. כדי למנוע את התופעה המסוכנת הזו חייבת גם כאן להתקבל החלטה גורפת. אך גם בכך אין די. המדינה חייבת להחליט שאסור לבנות גם לאורך גדות של נחלים, להפסיק באופן מוחלט את “זלילת הקרקע” הפרועה בסלילת כבישים ומחלפים ולזכור היטב כי לקרקע הזו יש מחיר ויש לנצל אותה בחוכמה, למען הציבור הרחב, ולא בכזבזנות לטובת בעלי אינטרסים כלכליים.

תחום אחד שבו קל ונכון לפתח הוא מסילות הברזל. מסילת רכבת איננה זוללת קרקע. לצורך סלילת מסילות חדשות אין צורך בתוואי קרקע חדשים. תוואי הרכבת

קיימים בכל הארץ. על כן, לדעתי, חייבת המדינה לקבוע שלפני פיתוח מערכת כבישים בזבזנית-קרקע, חובה לפתח קודם כל את מסילות הברזל. זה הרבה יותר זול. זה הרבה יותר יעיל. כל הנוגעים בדבר בישראל יודעים שאלה בדיוק הדברים שצריך וראוי לעשות. יודעים – אבל לא עושים. מדוע? כי מול רשויות השלטון ניצבים גורמים עתירי כוח, רבי השפעה ואדירי נכסים. גורמים היודעים לנצל נכון את הקשר שבין הון לשלטון. למרות זאת אסור לאבד את התקווה. אני מאמין כי שלטון נחוש היודע מה צריך לעשות, בסופו של דבר יכול גם לעשות זאת.